

39. Psalam 1 – II

1,5:

Kako smo spomenuli govoreći o 1,4, veznik *stoga* (*al-ken*) uvodi rečenicu koja naznačava posljedicu ponašanja opisanih u 1,1-4. Na njezinu se početku nalazi pomalo čudna konstrukcija koja pričinjava probleme egzegatama, a koja je u našem Svetom Pismu prevedena sa *održati se na sudu* (*qum bammišpat*). U tom slučaju imamo jedan sinonimni paralelizam u okviru 1,5: *zato opaki se ne mogu održati na sudu a ni grešnici* (sinonim za *opake*), *u zajednici pravednih*, što označava posljedicu pozitivnog ishoda na sudu.

Ako se *mišpat* uzme u također mogućem značenju *voljni čin pravednog usmjerenja*, onda dobivamo jednu progresiju: *zato opaki ne mogu ustati na pravednu odluku* (1,5a) i (ukoliko su) *grešnici u zajednici pravednih* (1,5b). Na ovaj se način bolje vidi veza 1,5 sa kontekstom koji prethodi (1,1-4) i koji slijedi (1,6): pravednik druguje s Riječju Božjom danonoćno (1,2) i iz toga onda proizlaze plodovi (1,3); opaki nisu takvi, nemaju usmjerenja nego bivaju nošeni vjetrom, otpuhivani (1,4). Zbog te neusidrenosti i nepostojanosti oni ne mogu ustati na pravednu odluku, a prema tome ni zauzeti pravedno usmjerenje, a kamoli krenuti tim putem – imaju svoj put (1,1) koji završava u propasti (1,6).

Ovdje je također važno obratiti pažnju na činjenicu da se pojam *pravednika* (koji se tek sad pojavljuje jer do sada se njegov opis odnosio na *blaženog čovjeka*, usp. 1,1!) sada pojavljuje u pluralu (*caddikim*): u početku psalma se činilo da je pravednik samo pojedinac i to usamljeni pojedinac, ali sad u 1,5 postaje jasno da i on ima društvo – zajednicu pravednika!

Interesantno je još upozoriti na to koliko psalmista pazi na razlikovanje pojmova koje zapravo ukazuje na razdvajanje dvaju svijetova: psalmista ovdje za *zajednicu pravednih* (*ecat caddikim*) neće upotrijebiti isti izraz kao u 1,1 za *zbor podrugljivaca* (*mošav lecim*)!

1,6:

Posljednji redak uvodi konačni, odlučni razlog diferencijacije u 1,5: razlog je Gospodin. Uzročni veznik *ki, jer*, kojim počinje r. 6 daje objašnjenje: *jer On zna put pravednih*. Tek sada na kraju na scenu stupa Bog; stupa diskretno i delikatno: *Gospodin pozna njihov put*. To da Gospodin zna put pravednih (usp. Ps 37,18; Mt 7,23; 2Tim 2,19) se odnosi na znanje u smislu živog i prisnog odnosa, naklonjenosti i ljubavi prema pravedniku: On zna tako da za njega brine, da mu je blizak. Kao što pravednik u Zakonu nalazi užitek (1,3), tako je Gospodinu užitek voditi čovjeka (Ps 35,27). Uz spomen opakih psalmist ne stavlja ime Gospodnje. Tamo gdje nema Gospodina dolazi propast – jednostavna teološka i iskustvena istina potvrđivana kroz pokoljenja.

Zapravo, Bog ne doprinosi propasti opakih nego sama nutarnja logika ponašanja ovog svijeta vodi njihovom samoraspadanju; vjetar povijesti odnosi ih u ništavilo. Jer glagol *avad*, u fizičkom smislu, znači *otići u stranu, izgubiti se*;

sinonim za Šeol jest Abaddon, riječ koja dolazi od istog korijena (usp. Ps 88,11; Job 26,6; 28,22; Izr 15,11). Upravo ove dvije karakteristike, da Bog ne uništava opake te da je presudna zapravo autonomija njihovog usmjerenja, potcrtavaju jednu od najvažnijih poruka Ps 1, a koja se odnosi na odlučujuću ulogu slobodnog izbora za čovjekov životni uspjeh ili promašaj.

Kada dođe trenutak Božje odluke, koja će i naizvan samo razdvojiti ono što je već iznutra odvojeno, tj. pravednika od nepravednika, pšenicu i pljevu, tada će nepravednici biti kao pljeva u oluji a njihov privremeni prosperitet, koji nema božanskog utemeljenja, doživjet će zastrašujući kraj.

«Antiteza» u 1,6 nije jedina u Psalmu 1 jer su pravednik i opaki suprostavljeni već u 1,1. Interesantno je da se razlika u 1,1 više naglašava, jer tu su *pravednik* i *opaki* suprotstavljeni čak sa tri slike dok u 1,6 tek sa jednom! Možda je psalmista htio naglasiti važnost pojedinih odabira u svakodnevici za konačnu sudbinu: iako je životna svakodnevica široka i nesaglediva, konačni životni ishod se može ostvariti samo u jednoj od dvije mogućnosti (usp. Izr 8,35-36). Kako se u početku, u moru života, čini da je mogućnosti bezbroj, neki se u njemu gube ne snalazeći se. Ps 1 zato predlaže opciju odabiranja sigurnog kursa kojeg vidi u osobnom odabiru i odnosu prema Božjoj riječi – Zakonu; *pravednik* se razlikuje od *opakih* po tome što njegovu svakodnevicu dodiruje i preobražava življenje nadahnuto Božjim Zakonom – u tome je njegova mudrost i radost. Kao siguran jamac uspjeha takvog usmjerenja pojavljuje se u 1,6 Bog. Pravednikov odabir nije samo još jedan anonimni pokušaj na pozornici povijesti nego se u Božjim očima nalazi u krupnom planu: Bog ga zna, pomaže i prati.

“Vertikalno” iščitavanje psalma

Nakon što smo kroz Ps 1 išli od retka do retka („horizontalno“), sada ćemo pokušati ići „vertikalno“ i uočiti silnice koje se pružaju u smjeru početak-kraj psalma. Naime, psalam i u ovoj dimenziji, čini se, otvara mogućnost opažaja po određenim temama.

U početku pravednik pred sobom ima opake koji su u množini i imaju samo jedan savjet (1,1). Za pojedinca koji se s jedne strane osjeća usamljen, a s druge strane nesiguran u izboru životnih rješenja, ovo se može činiti privlačno jer može davati prividnu ponudu društva i jednog sigurnog mišljenja kojeg zbog njegove pouzdanosti onda prihvaćaju „svi“. Za razliku od njihovog jednog savjeta, Zakon je mnogostran (usp. Mudr 7,22), obuhvaća sve sfere života i odnos s Bogom te otvara put u život (usp. Izr 8,35). Na kraju, kad se bude očitovalo dohodište pojedine kategorije ljudi, postat će jasno da opaki, iako mnogi, imali su zapravo jedan jedini savjet, koji im je doduše bio zajednički, ali koji je bio pogrešan: svi su bili složni u onom što je pogubno. Množina onih koji prihvaćaju savjet nije garancija njegove mudrosti, ne može promijeniti njegovu eventualnu ništavost.

U početku psalma pravednik je gramatički predstavljen kao pojedinac a opaki su u množini (1,1-4). Dojam je bio kao da uvijek stoji usamljeni *pravednik* naprama *opakima* koji daju *savjet*, imaju svoj *put* kojim hode, druže se – imaju svoj *zbor*. Gramatički gledano uvijek su *opaki* bili u pluralu i imali nešto im je bilo zajedničko u singularu (*savjet*, *put*, *zbor*) a *pravednik* ostaje sam i ne uzima udjela u tome što kao zajedničko dijele *opaki*. Tek u 1,5 postat jasno da *pravednik* nije sam nego da i on ima svoju zajednicu. *Opaki*, međutim, nemaju pristupa *zajednici pravednika* (1,5). U 1,6 društvena dimenzija pravednika dostiže vrhunac *jer Gospodin pozna njihov put*; znači pravednika je više i dijele isti *put* koji nije bilo kakav nego blagoslovljen.

Pravednikova aktivnost je u prva tri retka našeg psalma jasno određena, ali negativan način na koji je formulirana doprinosi utisku da se njegov život ne čini tako raznovrstan, štoviše kao da je višestruko ograničen. Čini se kao da je imobilan: niti se kamo kreće niti kamo stiže. Općenito, njegova je aktivnost opisana bez izraza koji bi imali dinamičke konotacije. *Pravednik* mnoge stvari ne radi (1,1): on *ne hodi po savjetu opakih*, *ne staje na put grešnika* i *ne sjeda u zbor podrugljivaca* (1,1). Bavi se samo s jednim: *Zakon*, kao njegova jedina preokupacija, se upadljivo čak dvaput spominje u istom retku (1,2). To čini jaki kontrast sa trostrukom djelatnošću *opakih* iz 1,1. Iako naizgled oskudna brojem, pokazat će se da je djelatnost *pravednika* plodna (1,3). Njegova «imobilnost» zapravo je uzrokovana njegovom dobrom ukorjenjenošću uz vode tekućica (1,3a). Ta ukorjenjenost, premda prividno smanjuje mobilnost i šarolikost aktivnosti, jest zapravo mjesto uzimanja životnih sokova, izvor je plodnosti. Iz te «ograničavajuće» ukorjenjenosti proizlazi posvemašnja plodnost: sve što radi dobrim urodi (1,3c)! Kod *opakih* je situacija obrnuta: od prividnog bogatstva sadržaja i oblika (1,1) na kraju ostaje samo *pljeva što je vjetar raznosi* (1,4b). Za opis djela pravednika psalmista koristi čak tri rečenice usporedbe (1,3), a za djela opakih samo jednu a i ta jedna je previše jer oni ne daju pravog ploda!

Na početku psalma se činilo da samo opaki imaju *put*, dok se ono što čini pravednik nije ni nazivalo putem. Putovi grešnika su se ispočetka predstavili kao raznovrsniji, bogatiji (na njima se može hodati, stajati i sjesti! – usp. 1,1) dok je «put» pravednika izgledao odveć statičan i nepokretan, monoton – bio je kao «zasađen», urastao tamo gdje je *posađen* (1,3). Ipak, kasnije postaje očevidno da je to samo privid: 1,5 pokazuje da su *opaki* zapravo oni koji ne mogu ni ustati a kamoli se kretati putem kojim bi trebalo poći. Posljednji redak psalma (1,6) potvrđuje konačni obrat situacije i otkriva ono što je do sada bilo skriveno: makar se na početku činilo drugačije, kao što to i u životu znade izgledati drugačije, Bog pokazuje koji je put zbilja bogat, koji je put kojim se može putovati jer neće propasti, jer nad njim bdije Gospodin (1,6). Na drugoj strani, kretanje opakih, ma koliko da se u početku činilo dinamično i mnogovrsno u svojoj proširenosti, zapravo je besmisleno jer ih ne vodi nikamo – izgubit će se; u svom se nesređenom gibanju raspršuju *kao pljeva* i nestaju.

Iako se na početku psalma (1,1) može steći dojam, kao što se to zna činiti i pri površnom promatranju života, da *opaki* uživaju u druženju, da se dobro zabavljaju podrugujući se, da imaju puno toga za ponuditi, da imaju puninu i da se njoj kreću, oni su zapravo prazni jer nemaju ono što ispunjava srce čovjeku – nemaju radosti! *Radost* je prva oznaka pravednikovog odnosa prema Zakonu (1,2a), zbog nje on *o Zakonu Gospodnjem razmišlja dan i noć* (1,2b). Ova uronjenost u *Zakon* se u 1,3 ispostavlja kao dobra ukorijenjenost (1,3a) iz koje onda proizlazi posvemašnja plodnost (1,3b,c,d). A jasno, plodovi i činjenica da preko njih osjeća Božju naklonost, onda u pravedniku bude jednu novu radost. Polazište svega je dakle u čovjekovom srcu: da li će čuti riječ Zakona, hoće li joj se obradovati i otvoriti? Onaj tko pronalazi Mudrost u Zakonu koji je Nje pun (usp. Sir 24,25) onda zauzima ispravan stav prema životu uopće, jer Mudrost je upućena u tajne stvaranja svijeta i pratila ga je sa radošću (usp. Izr 8,22-31). *Opaki*, to tek na koncu postaje jasno, ne pronalaze ništa. Njihov put, kasnije postaje očevidno, ide smjerom suprotnim od radosti i gubi se u ništavilu (1,6).

Interesantno je da prva riječ u psalmu započinje prvim slovom (?) a posljednja posljednjim slovom hebrejskog alfabeta (*t*). Kao što hebrejska riječ koja znači *istina*, da bi izrazila kako obuhvaća sav spektar istine, sadrži prvo, srednje (*m*) i posljednje slovo alfabeta (*emet*), tako i krajnje riječi našeg psalma nisu slučajno označene prvim i posljednjim slovom alfabeta. Time psalmista vjerojatno želi sugerirati da riječi sadržane u Ps 1 sadrže istinu o čovjekovim putevima u cijelom njezinu rasponu.

Gdje je Gospodin u toj amplitudi, gdje je on u rasponu istine života? Interesantno je da je Gospodin spomenut samo u vezi sa Zakonom u 1,2 (*Zakon Gospodnji*) i sa *putom pravednika* jer nad njim *bdije* (1,6; usp. Ps 37,18; 44,22; 69,20). Bog *bdije* nad njihovim putem dok izbjegavaju ponude opakih (1,1), dok traže Njegovu istinu u Zakonu (1,2) te dok nose obilne plodove (1,3). On je, dakle, prisutan kod svoje riječi i kod onog tko je prima.

Zaključne misli

Svojstvo Psalma 1 jest da uz izrečene slike sadrži još i one neizrečene, te igrom njihove primjetljivosti i skrovitosti zapravo oponaša našu stvarnost u kojoj isto tako nije sve vidljivo, transparentno na prvi pogled. Dubinom, u koju se može ponirati dvostrukim iščitavanjem Psalma, psalmista odražava višeznačnost, kompleksnost stvarnosti. Kompleksnost stvarnosti, koja nije uvijek providna ljudskom oku biva raskrinkana kompleksnošću, višedimenzionalnošću izraza u psalmu. Izrazi koji odaju pripadnost mudrosnoj tradiciji sugeriraju čitatelju-molitelju da se može s povjerenjem prepustiti ovoj analitičkoj logici Psalma jer Mudrost je ona koja sve proniče (usp. Mudr 7,24). Iako je čitatelj pozvan ući u igru i otkrivati kompleksnost Psalma a isto tako i stvarnosti, on nikada pred ovim zadatkom ne mora biti tjeskobno zabrinut: sve ono bitno što je sakriveno, zastrto kompleksnošću stvarnosti čovjeku na

jednostavan način izlaže, baš kao u onom osnovnom, „horizontalnom“ čitanju Psalma, sasvim jednostavnim jezikom Mudrost Božja. Dovoljno je slijediti njezine savjete da bi čovjek doživio blaženstvo, da bi se našao na onom putu na kojem se susreće s Bogom.

Psalam 1, iako stoji na početku Psaltira, jest zapravo sinteza mudrosti Izraela, sinteza onoga što hebraizam smatra da je čovjek pred Bogom i pred poviješću. On je čestitka pravedniku jer traži i pronalazi put Gospodina i Njegovu pomoć – ulazi u odnos s Njim; čestitka je onom koji uspijeva izbjeći zamke privida i doprijeti do istine i mudrosti života. On stoga stoji na početku Psalterija kao proglas blaženstva, kao ohrabrenje onima koji se odlučuju iskreno i bez kalkulacija prionuti za Riječ Božju i u njoj tražiti put kroz život.